

Turkálni a kultúrában

Nemes Z. Márió: *A hercegprímás elsírja magát*. Libri, Budapest, 2014

Nemes Z. Márió szövegeit igazán érdemes boncaszatra fektetni: míg a szerző a szövegeiben a szintézis műveletét követve összedolgoz számtalan egymással csak lazán összefüggő képzetet vagy teljes ellentétben álló fogalmat, addig a kritika annyit tehet, hogy ezt a módszert megfordítva, analitikusan kimutatja, miből vált szerves egésszé *A hercegprímás elsírja magát* verseinek masszív fanbase-szel rendelkező univerzuma. A befogadó zavarba ejtő lázadásként élheti meg a költő örökös antiesztetizálási hajlamát és a trash sajátosságából fakadó ösztönös hagyománytagadást, mely sokszor szinte eléri a tűréshatárt. Nemes Z. Márió 2015-ben mégis megkapta a Sziveri-díjat, mely azt bizonyítja, hogy versvilága legitim, működőképes, sőt egészen kivételes helyet foglal el a kortárs magyar irodalmi kánonban.

Nemes Z. Márió legújabb verseskötete egy manifesztumra, az *Új Forrásban* megjelent *Szerves hulladék kiáltványra*¹ épül, amely tulajdonképpen *A hercegprímás elsírja magát* kulcsaként olvasható. A kiáltványban kiemelt szerepet kap az úgynevezett „hibrid zóna”, vagyis „[a]z a zóna, ahol az egymástól elütő dolgokból egyetlen egész lesz”. Így kerülhet egymás mellé és alkothat a maga nemében szervesen összeillő valami, ami „lehet, hogy földön kívüli eredetű vagy valami rendkívül népies”. Nemes Z. az emberábrázolást, sőt magát az ember konvencionális fogalmát is radikálisan elutasítja, az „izzó tojáshéjat” magáról már lerázó szerző költészetét a kritika leginkább a testpoétika felől közelíti meg, a poszthumanista nézeteket hangsúlyozva. Annyi bizonyos, hogy *A hercegprímás elsírja magát* egy izgalmas pokolbéli utazáshoz hasonlítható, amely során túlvilági vezető és különösebb cél nélkül magunkra maradunk.

¹ Elérhető a szerző honlapján is: <https://marionett.wordpress.com/2014/02/08/szerves-hulladek-kialtvany-biotrash-manifesto/>

Az első ciklusban, az *Arborétumban* e pokolbéli táj flóráját és faunáját mutatja be meséken, történeteken, krónikákon keresztül. In medias res módon egy teljesen idegen, bizarr, alkotóelemeiben viszont nagyon is ismerős világban találja magát az olvasó, ami nemcsak képiségeiben, hanem az intertextualitások szintjén is megmutatkozik: Nemes Z. a kötet végén egy listát ad közre azon szerzők nevével, akiktől jelöletlen idézetek szerepelnek a szövegeiben. Mégis teljesen elidegenítve, *A hercegprímás elsírja magát* szabályainak alávetve, egy radikálisan más jellegű textust hoz létre általuk, erősítve a verstáj „ismerős ismeretlen” jellegét. Az ismert világunk részeitől új versteret alkot, miközben úgy hagyománytagadó, hogy a hagyomány elemeit felhasználja ezen alternatív valóság létrehozására.

A természet kiismerhetetlen, működési elvéből még hiányzik a ráció, csak az ösztönök mechanikussá vált mozgatórugói vannak jelen. Ugyan „minden egy láthatatlan elvtől függ” (24), „[d]e a férfi és a nő nem ismeri a láthatatlan elvet, / így az ő keblükben sincs hiány állatokból” (24). A kötet hemzseg az ősi hiedelmektől, így a szexualitás is csak a halálfélelem legyőzésére szolgál, az *Egészségpark* című versben például egy bizarr családi rituálé leírását kapjuk. E vidék lakói – a magyar népi kultúra elemeiből merítve – betyárok, vitézek, de a mese és a mitológia kreatúrái, nimfák, törpék és kentaurók is bőven előfordulnak benne. A fabulai fordulatok mellett mesés elemek is erősítik a táj misztikáját, egy kis horrorral vegyítve: az állatok suttoznak, „és a növények végre enni kezdenek” (11). A posztmodern sajátosságaként a szerző bátran vegyíti a magas és a populáris kultúra elemeit, előszeretettel merít például a sci-fi és fantasy kelléktárából: „Péter antigravitációs gyára büszkén lebeg a domb fölött” (13). Ebben a „fekete rokokóban” ugyan létezik egy sajátos kronológia, észrevehetünk valamiféle fejlődést is – először az ősi világábrázolás mítoszai, majd a Monarchia is megidéződik grófokkal, bárókkal. A hibriditás felszabadító hatására tehát „[e]gymásba virágzanak keverék idők” (31).

A hercegprímás elsírja magát verseire jellemző a személytelenség, hiszen egyik új vonulata a kötetnek a versbeszéd kitérítése a történelmi síkok felé. Az egyén, mint ahogy a történelmi diskurzusban sem, ebben a szöveg-univerzumban sem fontos. Sokkal kifejezettebb a közösség, a nép mint kollektívum, a nemzetiség. Ez a tendencia a második ciklusban jut inkább kifejezésre, ahol a magyarok pseudohistóriáját alkotja meg a szerző. A valós történelemhez iróniával viszonyul, a történelmi szereplők, mint Kosuth vagy Haynau csupán mint bábok jelennek meg a szövegekben: „[a] trófeák vicsorgása legyen mosoly, / még ha a nyest kifejezőképességei / korlátozottak is, húzzuk kezünkre kobakját, / hadd nevéssen valami elevenen a múlt” (64). Ez az áltörténelem és pseudotársadalom lehetővé te-

szi, hogy a költő úgy fogalmazzon meg társadalmilag releváns kérdéseket, hogy azok mégse legyenek azonosíthatók a valósággal.²

Fontos hangsúlyozni a képiség szerepét *A hercegprimás elsírja magát* kapcsán. Esztétikailag leginkább Kis Róka Csaba (a fedőlapon szereplő kép alkotója) képzőművészeti munkáival rokoníthatóak a versekben megjelenő leírások. A poszthumán felfogás, amelynek emberképe darabos, mondhatni befejezetlen marad vagy állandó metamorfózisban van, mindkét alkotó művészetének alappillére. Nemes Z. Máriónál azonban nemcsak a test mint fizikum bomlik fel, hanem az identitás is – az örület, az abnormalitás átszövi a karaktereket. A mondatstruktúrák is egy sajátos, csak *A hercegprimás elsírja magát* verseinek terében működő logika szabályait követik. Az egyén külső és belső töredezettségét szemlélteti *A hír-hedt Babaarcú elfogása és kicsinyítése* című versben megjelenő kentaur alakja, amely önmagában kettősséget jelent, itt azonban félbevágva jelenik meg: „még egy utolsó cigarettát szeretne elszívni, / mielőtt végleg megválnak állati természetétől” (45). A szerelem vagy az önkényes kéjelgés itt már megjelenik, de végül az egyénen mégis túlmutat: „[v]égül odatérdeltem a tojásrakó mélyedéséhez és / szememet behunyva, élvezet és pátosz / híg elegyétől meg-megremegve / a népegészségügyi törvényre gondoltam” (22). A kötetten végigvonuló ambivalenciát az utolsó egysoros vers fejezi ki a legerőteljesebben, a Marno Jánostól vett idézet így szól: „[a]rra ébredtem, hogy undorodom a szájhagyománytól” (75).

A trash pedig az az irányzat, amely teret ad a határtalan kísérletezésnek, mind műfajilag, mind tartalmilag is felszabadítja az alkotás folyamatát. A túlnyomórészt prózaverseket tartalmazó kötet egy kis bátorsággal felfogható egy szemeteskosárként, amely összegyűjti és egyben tartja azt a kulturális hulladékot, amely évszázadok óta lerakódott, lebomlani képtelen, viszont újrahasznosítható: ezáltal pedig *A hercegprimás elsírja magát* neobarokkos díszletét adja.

² <http://vs.hu/mind/osszes/meg-emlekszem-az-inseg-korara-a-magnokazettak-es-vhs-ek-vilagara-0727#!s112>